

Vrstevníkové hodnocení v českém jazyce při opravě diktátu na 2. stupni ZŠ

Postup formativního hodnocení

I. Identifikační údaje:

Autor materiálu: Mgr. Anna Churáčková

Název školy, na níž autor působí: Základní škola a gymnázium Navis

II. Kontext:

Cílová skupina: 2. stupeň ZŠ, 7. ročník

Předmět, v němž byla technika realizována: český jazyk

III. Realizace a hodnocení postupu formativního hodnocení:

Popis využití vybraného postupu formativního hodnocení (jeho modifikace)

Zapojení žáků do procesu hodnocení má své opodstatnění. V první řadě vytvoříme prostředí, ve kterém reflexe a hodnocení není pouze v rukou učitele a kde nejsou žáci pouhými pasivními příjemci zpětné vazby od učitelské autority. Vrstevníkové hodnocení, tedy zpětná vazba, kterou si poskytují spolužáci mezi sebou, posiluje u žáků schopnost vyjadřovat se k tomu, co ten druhý zná, co umí a co ovládá. Hodnocený dostává zpětnou vazbu v jazyce a formě, jež mu může být srozumitelnější, neboť mu ji poskytuje osoba stejného věku a podobných zkušeností. Zpětná vazba od žáků bývá často také velmi upřímná a popisuje realitu tak, jak ji dítě v dané situaci vnímá vzhledem ke všem momentálním faktorům. Další možnou výhodou je jistě i to, že žák si doporučení od svého spolužáka může vzít více „k srdci“ než hodnocení učitele. Zpětná vazba vycházející z podobné perspektivy tak může ve výsledku vyvolat větší efekt než od zkušeného učitele. Pokud provádíme vrstevníkové hodnocení způsobem, že se k jedné konkrétní práci

vyjadřuje celé třída či vícero členů třídy, obdrží tak hodnocený poměrně bohatou zpětnou vazbu co do kvantity, tak kvality. Každý z hodnotitelů si totiž všímá jiných detailů a může poukazovat na rozdílné oblasti a momenty hodnocené činnosti/produktu. Důležité je zmínit, že zpětnou vazbu nemusí žáci poskytovat pouze vzhledem k práci, ale též k chování svého spolužáka. Pokud někomu poskytujeme zpětnou vazbu, velmi často se nám stává, že ve výsledku nepřemýšlíme pouze o práci někoho jiného, ale i o své vlastní. Uvědomíme si například, že se dopouštíme stejných chyb, a tak nás hodnocení vede k vlastní sebereflexi. Tříbíme si také slušné a vhodné vyjadřování.

Vrstevníkové hodnocení dle mého názoru nelze zcela efektivně uplatňovat tam, kde žáci nejsou zvyklí pracovat s kritérii práce. Pokud mám konkrétní cíl, lépe se mi hledají hodnotící slova, neboť se vyjadřuji ke konkrétně zadané práci, která má jasná pravidla. Ve třídě, kde vládne rivalita a nepřátelská atmosféra, může sklouznout vrstevníkové hodnocení do konfliktní roviny. Taková zpětná vazba je spíše kontraproduktivní, neboť místo posilující motivace obdrží hodnocený nepříjemnou a demotivující kritiku. Schopnost poskytovat zpětnou vazbu také vyžaduje určitou úroveň schopnosti se vyjadřovat, žáci někdy těžko hledají slova, nevědí, co mají přesně psát. I to musíme žáky naučit, proto je z počátku vzájemné třídní poskytování zpětné vazby časově náročné. Žákům zároveň musíme vysvětlit, že nehodnotíme osobu-spolužáka, ale jeho konkrétní činnost nebo výsledek práce, a to vzhledem k jasně stanoveným kritériím (nehodnotíme např. to, jak je spolužák oblečený nebo jak spolužák píše; vyjadřujeme se pouze k předmětu hodnocení).

Vrstevníkové hodnocení lze aplikovat ve všech předmětech a na všech stupních, v tomto ohledu se může lišit pouze množství a kvalita zpětné vazby (předpokládáme, že se s věkem zlepšuje, ale nemusí tomu tak být). Hodnotit může celá třída jeden obsah či každý žák ve třídě může poskytovat zpětnou vazbu pouze jednomu spolužákovi nebo vybereme práce několika žáků a zbytek třídy hodnotí (může se provést i komparace). Autora práce můžeme přiznat, ale také skrýt (žáci pak vlastně nevědí, koho hodnotí). Hodnotit můžeme i samotnou úroveň a kvalitu zpětné vazby, neboť i to může být naším cílem – naučit žáky poskytovat efektivní a smysluplnou zpětnou vazbu.

Postup zavádění a realizace postupu formativního hodnocení

Metodu vrstevnického hodnocení jsem zaváděla ve třídě v okamžiku, kdy třída již byla zvyklá na práci se vzdělávacími cíli, byla zvyklá plnit zadání vzhledem ke konkrétním kritériím, žáci si také vyzkoušeli několik technik aktuálního stavu svého porozumění (např. propustky, špachtličky apod.). Ve snaze zlepšit u žáků schopnost sebehodnocení jsem učinila další krok, a to vyzkoušet ve třídě vzájemné poskytování zpětné vazby. Tento materiál představuje můj první (organizovaný) pokus o vrstevnické hodnocení. Vybrala jsem pro něj 7. ročník a hodinu českého jazyka.

Nápad přišel v průběhu opravy diktátů, které bohužel bývají „těžkými chvílemi“ mnoha učitelů českého jazyka. Během opravy mi v mysli vyvstala myšlenka, že kdyby si ten diktát opravili žáci sami, možná by pak lépe refleктоvali, v čem vlastně chybovali. Navíc by možná i snadněji zvnitřnili správný zápis daného výrazu. Rozhodla jsem se proto místo klasické opravy přepsat všechny diktáty do počítače, a to se všemi chybami (včetně interpunkce, chybějících písmen, vynechaných slov atd.). Autory diktátů jsem neuvedla, jen jsem všechny diktáty označila symbolem (viz příloha č. 2), které jsem přiřadila jednotlivým žákům. Po zahájení hodiny jsem žáky seznámila s náplní vyučovací hodiny (viz příloha č. 1). Následně každý obdržel náhodný výtisk diktátu a pustil se do opravování (shodou okolností nikdo nedostal svůj diktát). Na tuto část hodiny jsme si stanovili pevný čas. Po jeho uplynutí jsme společně prošli celý diktát a odůvodnili si každý gramatický jev, žáci si tak ověřili, zda korekturu provedli správně. Žáci poté napsali pod daný diktát počet chyb. Nyní nastala chvíle, kdy měli žáci zformulovat zpětnou vazbu pisateli textu. Před zahájením práce jsme si společně řekli, že jejich zpětná vazba se pokusí o shrnutí nejčastějších chyb či opakovaných chyb, o zachycení, v čem konkrétně autor chyboval, a na závěr o povzbuzení do další práce. Zpětná vazba by sama o sobě měla být prosta gramatických chyb. Na konci hodiny každý obdržel podle symbolu výtisk se svým diktátem a zpětnou vazbou (viz příloha č. 3).

V následujících týdnech jsem tuto metodu použila i v několika obměnách. Například jsem diktáty označila názvy stromů (viz příloha č. 4) a žáci si sami losovali, jaký „strom“ budou

opravovat. V jiném případě jsem přepsala pouze jeden diktát, který jsme společně při hodině opravovali, přičemž autor diktátu zůstal neuveden (podílel se tedy na opravě společně se třídou, ať už s vědomím, že jde o jeho diktát, či ne, podle toho, zda svou práci poznal). Vzhledem k tomu, že tato hodina probíhala v období distanční výuky, žáci odeslali svou zpětnou vazbu pisateli diktátu skrze aplikaci wooclap (autor diktátu si tak psal zpětnou vazbu sám sobě). Jindy jsem zase každému dala do ruky jeho přepsaný diktát, a žák si tak psal cíleně zpětnou vazbu sám sobě.

Postup realizace této metody je napsán v bodech v příloze č. 1. V dalších přílohách jsou k dispozici ukázky přepsaných diktátů a zpětných vazeb dětí.

Reflexe učitele

Tento postup nevycházel původně z nějakého organizovaného plánu, ale vzešel z momentálního nápadu. Otevřelo to však nové možnosti práce se třídou, proto jsem neváhala tuto metodu používat dál a dále ji modifikovat (viz výše).

Celkově hodnotím, že prezentovaná vyučovací hodina splnila v rámci možností své cíle, tedy že žáci zhodnotí, zda text obsahuje gramatické chyby (a ty opraví), a napíše svému spolužákovi zpětnou vazbu (vzhledem ke svým možnostem). Pokud si projdeme všechny zpětné vazby žáků (viz příloha č. 3), zjistíme, že někteří žáci těžko hledali slova, ne každému se povedlo cíle dosáhnout v dokonalé podobě. Zároveň také uvidíme, že zpětné vazby samy o sobě obsahují gramatické chyby, přičemž se jejich autor vyjadřuje k chybám někoho jiného (podnětné pro další reflexi). I tak hodnotím postup jako úspěšný, neboť se jednalo o první pokus, o první seznámení s vrstevnickým hodnocením v mých hodinách, který prokázal, že metoda má smysl a předpoklad pro další využití, které povede k sebereflexi žáků. Předpokládala jsem, že zařazením tohoto postupu do pravidelného života třídy se schopnost žáků vyjadřovat reflexi svému okolí podstatně zlepší. Tomu podstatným způsobem napomohla i online výuka, která vyžadovala zpětnou vazbu ještě více než klasická prezenční výuka. S povděkem jsem přijala reakce některých žáků, kteří postupně hodnotili, že se zlepšili právě v poskytování zpětné vazby.

Důležitým zjištěním bylo, že čím konkrétněji zadáme žákům, k čemu se mají vyjadřovat, tím lepšího výsledku dosáhneme. Hodnotili jsme si také samotnou zpětnou vazbu. Postupně jsem pak kladla důraz na posilování schopnosti sebehodnocení. Vrstevnické hodnocení jsem tak v tomto ohledu vnímala jako jakýsi předstupeň pro hodnocení sebe sama a své práce, byť metody probíhaly paralelně.

Výuce v tomto duchu bych obecně chtěla dát větší organizovanost, pravidelnost, aby se nejednalo o náhlé výstřelky momentálních nápadů. Věřím, že s nabytím dalších zkušeností se to podaří.

Reflexe žáků

Reakce žáků po rozdání jednotlivých listů s diktáty a symboly odpovídaly mé představě – došlo k všeobecnému úleku. Ve třídě se začaly ozývat výkřiky typu: „To jsou určitě ty naše diktáty!“ nebo „Jejda, ten můj bude určitě ten nejhorší, kdo ho asi má,“ apod. Postupně se nálada změnila v těšení se na to, co mi tam ten druhý napíše. Žáci si pak vzájemně přiznali, kdo koho opravoval. Zajímavé byly reakce těch žáků, kteří opravovali diktát, kde žádné chyby nebyly, popřípadě naprosté minimum. Tito žáci se pak paradoxně trápili s částí hodiny, kdy měli formulovat zpětnou vazbu. A tak kdo měl nejméně práce s opravováním, měl nejvíce práce se zpětnou vazbou a volal o pomoc slovy: „A co mám napsat, když to měl celé dobře?“

V hodině českého jazyka, kdy jsem použila variantu jen jednoho přepsaného diktátu, který jsme všichni společně opravovali, došlo k zajímavé situaci, kdy se autorka diktátu poznala a přede všemi (na online hodině) přiznala, že ví, že se jedná o její diktát (přitom mým cílem vůbec nebylo přiznat autora textu). Potěšující bylo, že v závěrečné zpětné vazbě se její spolužáci vyjadřovali také k její odvaze se přiznat.

Během postupně probíhajících reflexí zaměřených na to, čím tento postup může být žákům nápomocný, několik z nich řeklo, že tak lépe vidí, co udělali za chyby, ale že se stejně bojí, že v tom budou chybovat znovu. Nicméně že alespoň objevili, že v některých gramatických jevech chybují opakovaně, a je proto třeba se na tuto oblast zaměřit.

Doporučení při využití v praxi

Realizace tohoto postupu je veskrze jednoduchá a nevyžaduje extrémně těžkou přípravu. Co však rozhodně vyžaduje, to je čas. Oprava diktátů nám vždy zabere celou vyučovací hodinu. Též vyžaduje trpělivost v období, než se žáci naučí formulovat zpětnou vazbu tak, aby se vyjadřovali víceméně konkrétně. Doporučuji však vytrvat, vracet žáky k tomu, co konkrétně hodnotí, klást jim na srdce, že nehodnotíme danou osobu, ale její činnost či výsledný produkt a že se máme vracet pouze k obsahu hodnocení, zpětná vazba nesmí být příliš obecná atd. Čím jasnější návod dětem poskytneme, tím rychleji dosáhneme úspěchu.

IV. Přílohy, které dokumentují daný postup formativního hodnocení:

Příloha 1: Vrstevnické hodnocení (oprava diktátu) – zadání

Příloha 2: Diktáty (symboly) – nevyplněné

Příloha 3: Diktáty (symboly) – zpětné vazby žáků

Příloha 4: Diktáty (stromy) – nevyplněné

V celém materiálu (včetně příloh) jsou použity fotografie, pracovní listy, obrázky, grafy atd. autora (pokud není uvedeno jinak). Fotografie jsou zároveň v souladu s GDPR.

